

**INSTYTUT
TURYSTYKI**

**PODSTAWOWE DEFINICJE I
KLASYFIKACJE
W STATYSTYCE TURYSTYKI**

Spis treści

I.	Wprowadzenie	7
II.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	11
2.1.	Formy turystyki	11
2.1.1.	Turystyka	11
2.1.2.	Rekreacja	12
2.1.3.	Wycieczki	12
III.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	15
3.1.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	15
3.1.1.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	15
3.1.2.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	17
3.1.3.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	17
3.1.4.	Podstawowe definicje i klasyfikacje w statystyce turystyki	17
3.2.	Miejsca stałego pobytu	18
3.2.1.	Miejsca stałego pobytu	18
3.2.2.	Miejsca stałego pobytu	18
3.2.3.	Miejsca stałego pobytu	19
3.2.4.	Miejsca stałego pobytu	19
3.3.	Ornidatary w zależności od długości pobytu	19
3.3.1.	Ornidatary międzynarodowy	19
3.3.2.	Ornidatary krajowy	20
3.3.3.	Ornidatary międzynarodowy	20
3.3.4.	Ornidatary krajowy	20
3.4.	Ornidatary w zależności od długości pobytu	20
3.4.1.	Ornidatary międzynarodowy	20
3.4.2.	Ornidatary krajowy	20
3.4.3.	Ornidatary międzynarodowy	20
3.4.4.	Ornidatary krajowy	20
3.5.	Klasyfikacja wycieczek	21
3.6.	Przyjazd i wypływ ornidatary	21
3.7.	Przyjazd podmiotowy wycieczek	21
3.8.	Wycieczki	21

796,5:31

INSTYTUT TURYSTYKI

Warszawa 1992

Tytuł oryginału: *Definitions and Classifications Applicable to Tourism Statistics* (WTO 1992)

Przeład z angielskiego: *Teresa Buczak*

7542

Spis treści

I.	Wprowadzenie	7
II.	Pojęcia ogólne.....	11
2.1.	Formy turystyki	11
2.1.1.	Turystyka wewnątrz krajowa	11
2.1.2.	Turystyka narodowa.....	12
2.1.3.	Turystyka międzynarodowa.....	12
III.	Podstawowe jednostki statystyczne w turystyce	15
3.1	Podróżni	15
3.1.1.	Podróżni międzynarodowi i krajowi.....	16
3.2.	Odwiedzający	16
3.2.1.	Podstawowa definicja odwiedzającego.....	17
3.2.1.1.	Kryteria wyróżniania odwiedzających spośród innych podróżnych.....	17
3.2.1.2.	Codzienne środowisko człowieka	17
3.3.	Miejsce stałego pobytu.....	18
3.3.1.	Mieszkaniec kraju.....	18
3.3.2.	Mieszkaniec miejscowości.....	18
3.3.3.	Pojęcie przybysza	19
3.3.4.	Pojęcie narodowości	19
3.4.	Odwiedzający w zależności od długości pobytu.....	19
	Odwiedzający międzynarodowy	20
	Odwiedzający krajowy	20
	Turysta międzynarodowy	20
	Turysta krajowy	20
	Odwiedzający jednodniowy międzynarodowy.....	22
	Odwiedzający jednodniowy krajowy.....	22
3.5.	Klasyfikacja wycieczek ze względu na miejsce wyjazdu	23
3.6.	Przyjazd i wyjazd odwiedzającego	23
3.7.	Przyjazd podróżnego do obiektu noclegowego	25
3.8.	Nocleg	25

IV.	Podstawowa klasyfikacja podróży	27
4.1.	Podróż	27
4.1.1.	Podróż rodzinna	28
4.1.2.	Wycieczki objazdowe i rejsy	28
4.2.	Cel wizyty	28
4.2.1.	Cele główne i drugorzędne	29
4.2.2.	Klasyfikacja	29
4.3.	Długość pobytu lub czas trwania podróży	30
4.3.1.	Definicja	30
4.3.2.	Klasyfikacja	30
4.4.	Miejsce wyjazdu i miejsce przeznaczenia	31
4.4.1.	Klasyfikacja w zależności od kraju zamieszkania lub przeznaczenia	31
4.4.2.	Standardowa klasyfikacja krajów i regionów	31
4.4.3.	Klasyfikacja ze względu na region zamieszkania lub przeznaczenia	31
4.5.	Środki transportu	32
4.5.1.	Definicja	32
4.5.2.	Klasyfikacja	32
4.6.	Turystyczne obiekty noclegowe	32
4.6.1.	Definicja	33
4.6.2.	Obiekty zakwaterowania zbiorowego	33
4.6.3.	Prywatne kwatery turystyczne	34
V.	Statystyka wydatków turystycznych	35
5.1.	Wydatki turystyczne	35
5.2.	Wydatki, które należy wykluczyć	36
5.3.	Miejsce i czas wydatków turystycznych	36
5.4.	Finansowanie wydatków turystycznych	36
5.5.	Aspekt terytorialny wydatków turystycznych	37
5.5.1.	Łączne wydatki turystyczne	37
5.5.2.	Zwykłe wydatki turystyczne	37
5.5.3.	Wydatki typowo turystyczne	38
5.5.4.	Formy płatności w turystyce	38
5.5.5.	Płatności w turystyce międzynarodowej	38
5.5.5.1.	Przychody w wymianie międzynarodowej uzyskiwane z turystyki przyjazdowej	39
5.5.5.2.	Wydatki dewizowe z tytułu turystyki wyjazdowej	40
5.5.6.	Wydatki w turystyce krajowej	40
5.6.	Klasyfikacja dóbr i usług turystycznych	40

Załączniki

Załącznik 1.	Schemat podziału odwiedzających ze względu na cel wizyty.	43
Załącznik 2.	Schemat klasyfikacji krajów i regionów zalecany w statystyce turystyki.....	45
Załącznik 3.	Schemat podziału odwiedzających ze względu na środki transportu	47
Załącznik 4.	Zarys klasyfikacji turystycznych obiektów noclegowych.....	49
Załącznik 5.	Klasyfikacja dóbr i usług turystycznych.....	52

Rysunki

1.	Formy turystyki	13
2.	Klasyfikacja podróży międzynarodowych	24
3.	Klasyfikacja podróży krajowych	26
4.	Wydatki turystyczne.....	41

Wprowadzenie

Celem niniejszego opracowania było rozwinięcie wspólnego i jednorodnego systemu definicji i klasyfikacji na użytek statystyki podróży i turystyki. Chodziło także o polepszenie międzynarodowej porównywalności danych statystycznych w dziedzinie turystyki oraz ich przystawalności do statystyk dotyczących innych zagadnień społeczno-ekonomicznych i demograficznych. Praca ta miała się również przyczynić do wprowadzenia jednolitej terminologii w dziedzinie statystyki ruchu turystycznego.

Proces konstruowania zestawu definicji dotyczących turystyki, który byłby powszechnie akceptowany i uniwersalny, miał kilka następujących faz:

- a) w 1937 roku Liga Narodów zaproponowała dla celów statystycznych definicję „turysty międzynarodowego” (international tourist). Definicja ta została nieznacznie poprawiona przez IUOTO na konferencji w Dublinie, następnie zaś w 1953 r. przez Komisję ds. statystyki przy ONZ, która zdefiniowała pojęcie „odwiedzającego międzynarodowego” (international visitor).
- b) Konferencja ONZ na temat turystyki międzynarodowej (1963 r.) zarekomendowała definicje „odwiedzającego”, „turysty” i „wycieczkowicza” zaproponowane przez IUOTO. Definicje te zostały następnie przeanalizowane przez grupę ekspertów ONZ ds. statystyki podróży międzynarodowych i zaaprobowane w 1968 roku przez Komisję ds. statystyki przy ONZ.

Przedstawiony w tej publikacji zbiór definicji i klasyfikacji uwzględnia również prace wykonane przez inne organizacje o zasięgu regionalnym i międzynarodowym, a zwłaszcza:

- a) zalecenia w sferze migracji międzynarodowych opublikowane w 1980 r. przez ONZ jak również *Balance of Payments Manual* wydany przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW — 4 wydanie, 1977), a także *Revised System of National Accounts* (ONZ, 1990)
- b) wyniki współpracy z innymi organizacjami regionalnymi i ponadregionalnymi, takimi jak Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i Urząd Statystyczny Wspólnoty Europejskiej (EUROSTAT)
- c) działania, doświadczenie i praktykę zarówno krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się dotyczące przemieszczania się i charakterystyki ich obywateli podróżujących po kraju i za granicą.

Dla zachowania zwartości, w niniejszym opracowaniu zastosowano jednolity zbiór definicji i klasyfikacji, uwypuklając różnice między turystyką krajową i międzynarodową.

Przy opracowywaniu definicji i klasyfikacji przedstawionych w tej pracy kierowano się następującymi kryteriami:

- a) definicje i klasyfikacje powinny mieć zastosowanie uniwersalne, zarówno dla krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się,
- b) powinny się odznaczać prostotą i przejrzystością, z odrzuceniem przypadków szczególnych lub niejasnych,
- c) powinny być przeznaczone do celów ściśle statystycznych, tj. nie należy się liczyć z ich stosowaniem do celów administracyjnych i innych,
- d) powinny móc służyć do mierzenia odchyleń w praktykach poszczególnych krajów od standardowych definicji i klasyfikacji,
- e) powinny przystawać do standardów międzynarodowych oraz klasyfikacji zalecanych w innych dziedzinach, takich jak migracje międzynarodowe, bilans płatniczy i system rozliczeń narodowych.

Niniejsze opracowanie składa się z pięciu części. Część I to wprowadzenie zarysujące dotychczasowy dorobek oraz podstawowe zasady formułowania definicji i przeprowadzania klasyfikacji. Część II opisuje różne

formy turystyki. Część III zajmuje się jednostkami statystycznymi w turystyce. Część IV zawiera propozycje klasyfikacji podróży ze względu na cel wizyty, długość pobytu lub wycieczki, miejsce wyjazdu w podróż i miejsce przeznaczenia, środki transportu i zakwaterowanie. Część V zawiera podsumowanie podstawowych cech konsumpcji i wydatków turystycznych ze szczególnym uwzględnieniem definicji, identyfikacji i uszeregowania według rodzajów wydatków. Szczegółowe klasyfikacje opisane w części IV znajdują się w aneksie.

II. Pojęcia ogólne

2.1. Formy turystyki

Istotą powstania podróży jest wyodrębnienie grupy ludzi turystów

- (a) turystyka krajoznawa: podróże mieszkańców do własnego kraju
- (b) turystyka przyjazdowa: przyjazdy do kraju osób mieszkających stale gdzie indziej
- (c) turystyka zagraniczna: podróże mieszkańców danego kraju do innych krajów (za granicą)

Powinno się pamiętać, że powyższe podział jest poglądowy, a nie ścisły. Wskazuje on jedynie na różnice w charakterze podróży, a nie na ich cel. Wskazuje również, że w podróży krajoznawczej może być różnica między podróżą do innego regionu w tym samym kraju a podróżą do innego państwa.

Istotą turystyki jest wyodrębnienie grupy ludzi, którzy wyjeżdżają z miejsca zamieszkania do innego miejsca, aby spędzić czas na rekreacji, wypoczynku, poznawaniu kultury itp.

2.1.1. Turystyka wewnątrzpaństwowa

Dla turystyki wewnątrzpaństwowej składają się formy podróży (a) i (b).

II. Pojęcia ogólne

2.1. Formy turystyki

Jest powszechnie przyjęte, że wyróżniamy trzy formy turystyki:

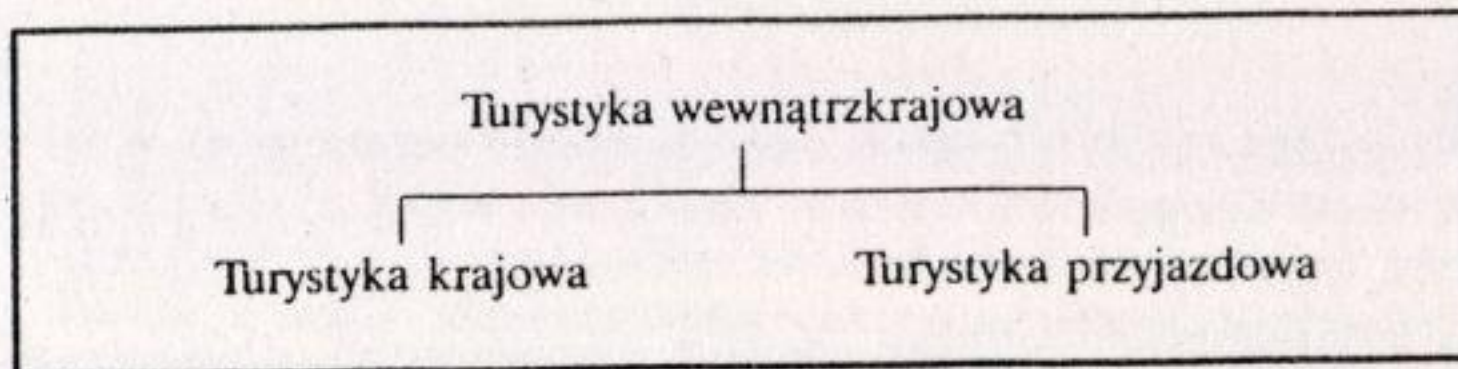
- (a) turystykę krajową: podróże mieszkańców po własnym kraju
- (b) turystykę przyjazdową: przyjazdy do kraju osób mieszkających stale gdzie indziej
- (c) turystykę wyjazdową: wyjazdy mieszkańców danego kraju do innych krajów (za granicę)

Powyższe pojęcia można także odnosić do regionu, jeśli zastąpi się słowo „kraj” słowem „region”, a słowo „krajowy” słowem „regionalny”. Termin „region” może się odnosić zarówno do obszaru w obrębie danego kraju, jak i do grupy państw.

Trzy formy turystyki ujęte w punktach (a), (b), (c), rozmaicie zestawione, dają w efekcie następujące kategorie turystyki:

2.1.1. Turystyka wewnątrz krajowa

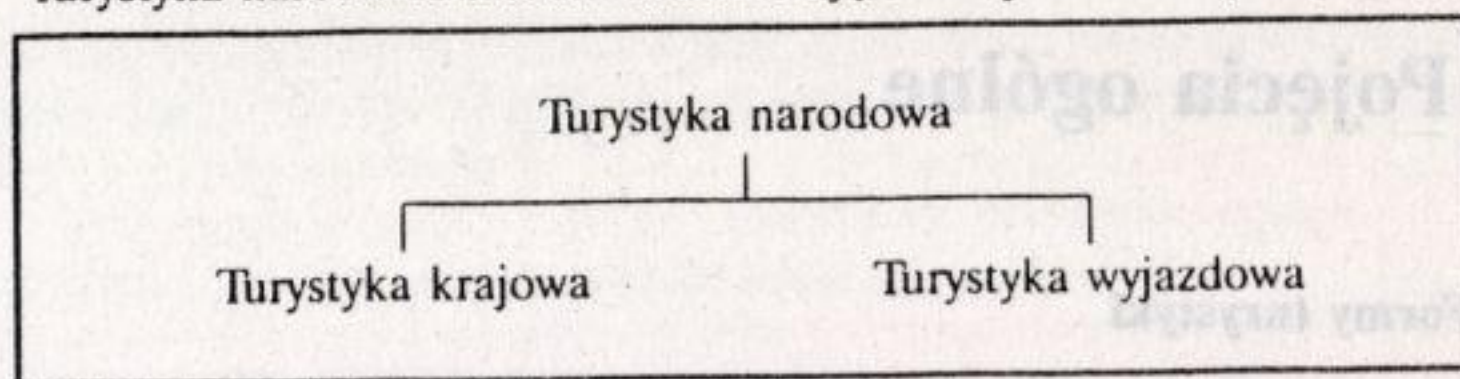
Na turystykę wewnątrz krajową składają się formy podstawowe (a) i (b).

Turystyka wewnątrzkrajowa jest zatem turystyką w obrębie terytorium danego państwa (regionu) uprawianą zarówno przez mieszkańców tego kraju, jak przyjezdnych z zagranicy. Konsumpcja w ramach tego rodzaju turystyki będzie określana dalej mianem „wewnątrzkrajowej konsumpcji turystycznej”, która z kolei nawiązuje do definicji „wewnątrzkrajowego produktu turystycznego”. Na konsumpcję tę składają się: konsumpcja krajowa i eksport, nawet jeśli konsument porusza się w granicach danego kraju.

2.1.2. Turystyka narodowa

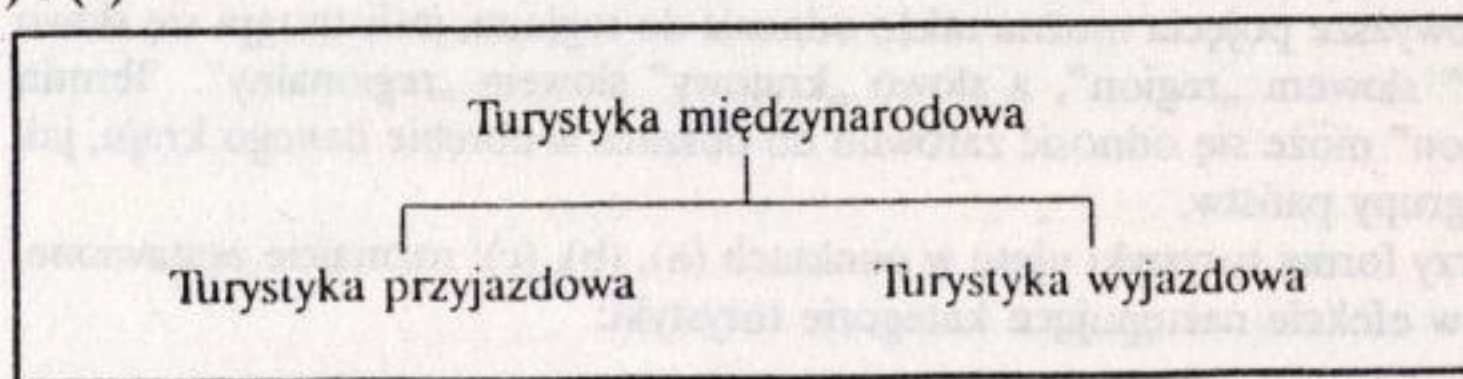
Turystyka narodowa stanowi kombinację form podstawowych (a) i (c).

Jest to turystyka uprawiana przez mieszkańców danego kraju zarówno w tymże kraju, jak i za granicą. Termin ten odnosi się do konsumpcji przez obywateli danego kraju zarówno krajowego, jak „importowanego” produktu turystycznego, nawet jeśli konsumpcja turystyczna odbywa się poza granicami kraju.

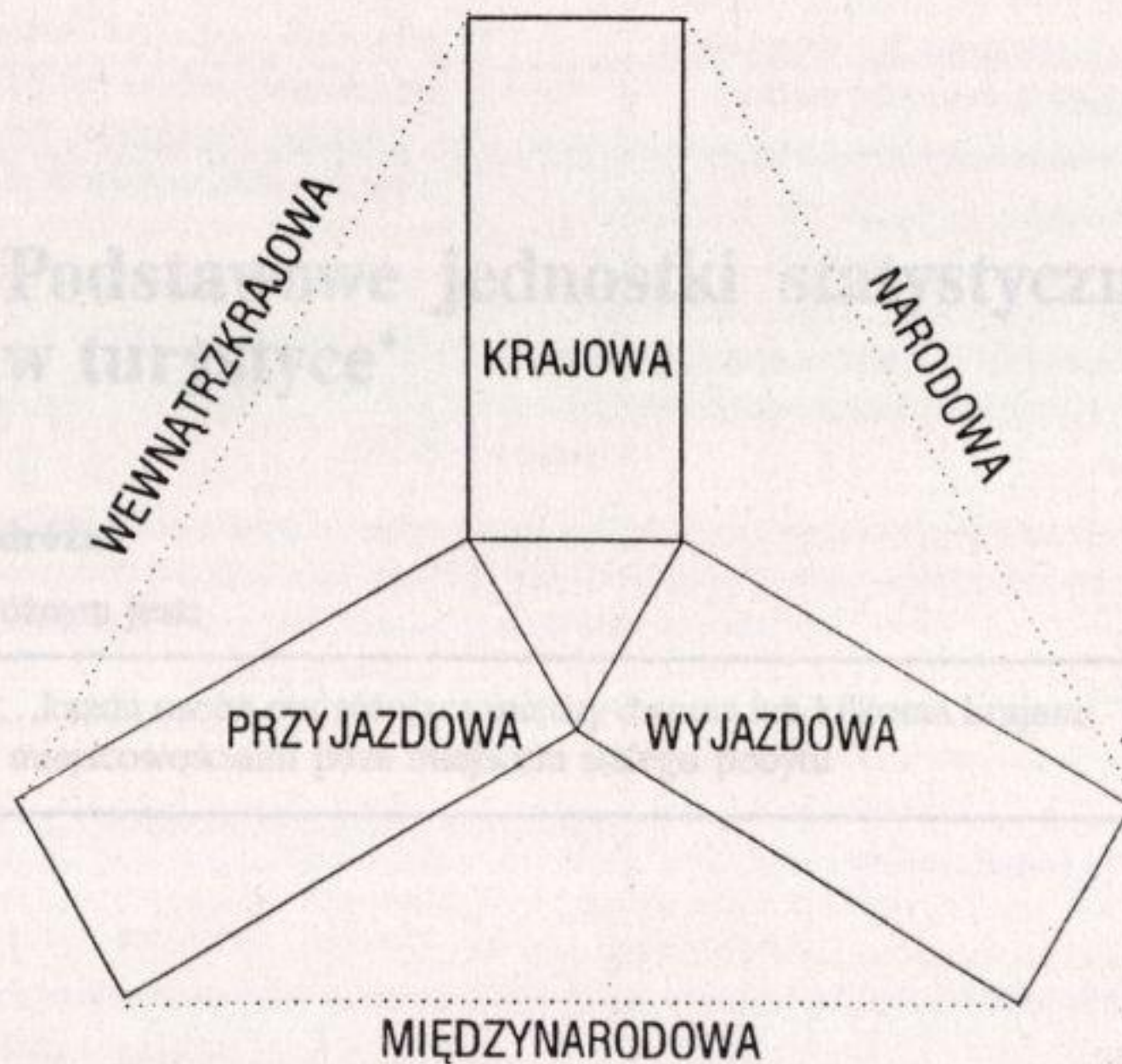
2.1.3. Turystyka międzynarodowa

Pojęcie „turystyka międzynarodowa” nawiązuje do form podstawowych (b) i (c).

Zasadniczym kryterium klasyfikacji turystów międzynarodowych ze względu na miejsce pochodzenia jest kraj stałego pobytu, nie zaś narodo-

wość. Do celów statystyki turystyki wyjazdowej osoby innej narodowości zamieszkujące dany kraj są traktowane tak samo jak wszyscy stali mieszkańcy tego kraju. Obywatele danego kraju mieszkający stale poza jego granicami, którzy przyjeżdżają do kraju rodzinnego z czasową wizytą, są liczeni jako cudzoziemcy (turyści zagraniczni).

Rys. 1. Formy turystyki (od strony popytu)

Uwaga: Rys. 1 odnosi się do kraju, ale może być zastosowany do każdego regionu geograficznego, takiego jak miejscowość, region lub grupa krajów (np. EWG).

III. Podstawowe jednostki statystyczne w turystyce*

3.1. Podróźni

Podróźnym jest:

...każda osoba podróżująca między dwoma lub kilkoma krajami lub miejscowościami poza miejscem stałego pobytu

*Od strony podaży jednostki statystyczne zostały szczegółowo opisane w *Guidelines for Tourism Statistics* (WTO, 1988).

3.1.1. Podróżni międzynarodowi i krajowi

Definicja podróżnego międzynarodowego:

...każda osoba podróżująca między dwoma lub kilkoma krajami, niezależnie od celu podróży czy środków transportu, włącznie z podróżowaniem pieszo.

Powyższe pojęcie nie koresponduje z pojęciem „pasażera” w statystyce transportu, które nie obejmuje zwykle członków załogi i innych podróżnych przewożonych bezpłatnie.

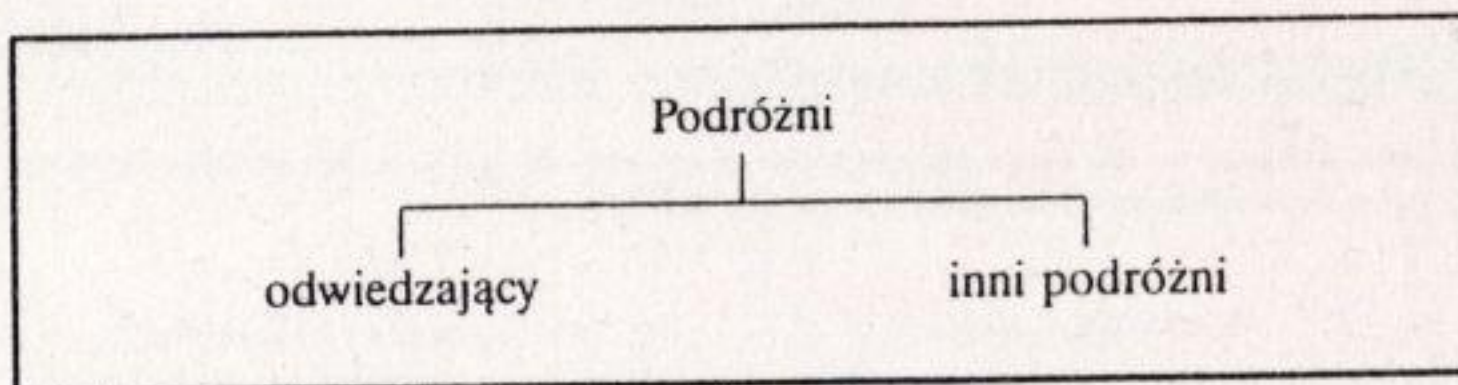
Definicja podróżnego wewnątrz krajowego:

A) podróżnym wewnątrz krajowym jest osoba podróżująca między dwiema lub kilkoma miejscowościami w granicach jednego kraju, niezależnie od celu podróży i środków transportu, włącznie z podróżowaniem pieszo.

B) podróżnym krajowym jest osoba podróżująca pomiędzy dwiema lub kilkoma miejscowościami kraju, w których stale mieszka, niezależnie od celu podróży i środków transportu, włącznie z podróżowaniem pieszo.

3.2. Odwiedzający

Należy dokonać rozróżnienia między dwiema ogólnymi kategoriami podróżnych:

Wszystkie kategorie podróżnych, które mieszczą się w zakresie słowa „turystyka”, są określane mianem odwiedzających.

Termin „odwiedzający” jest podstawowym pojęciem w całym systemie statystyki turystycznej.

3.2.1. Podstawowa definicja odwiedzającego

Do celów statystyki turystyki, terminem „odwiedzający” określa się

...każdą osobę podróżującą do miejsca znajdującego się poza jej codziennym środowiskiem na czas określony, w innym celu niż podjęcie w odwiedzanym miejscu działalności zarobkowej.

3.2.1.1. Kryteria wyróżniania odwiedzających spośród innych podróżnych

Trzy podstawowe kryteria wydają się wystarczające, aby wyróżnić odwiedzających z grupy podróżnych:

- a) podróż powinna się odbywać do miejsca poza codziennym środowiskiem. Pozwala to wyłączyć mniej lub bardziej regularne podróże pomiędzy miejscem nauki i pracy a domem rodzinnym.
- b) pobyt w odwiedzanej miejscowości nie powinien przekroczyć określonego czasu, powyżej którego odwiedzający zyskałby status mieszkańca tej miejscowości (z punktu widzenia prawa lub statystyki).
- c) główny cel wizyty powinien być inny niż zarobkowanie w odwiedzanym miejscu. W ten sposób wyklucza się migracje ludności związane z pracą.

3.2.1.2. Codzienne środowisko człowieka

Zasadniczym celem wprowadzenia pojęcia „codziennego środowiska” jest wyłączenie z zakresu tego pojęcia osób przemieszczających się codziennie lub co tydzień pomiędzy domem a miejscem pracy bądź nauki lub też innymi miejscami regularnie odwiedzanymi. Dlatego też definicja „codziennego środowiska” jest oparta na następujących kryteriach:

- a) minimalnej odległości, którą należy pokonać, aby zostać uznanym za turystę,
- b) minimalnego okresu nieobecności w miejscu stałego pobytu,
- c) minimalnego czasu podróży z miejsca na miejsce,
- d) minimalnej „zmiany” miejscowości lub terytorialnej jednostki administracyjnej.

Pojęcie codziennego środowiska implikuje również „codzienne” zachowania. Obejmuje także powtarzalne i stałe działania. W tym kontekście codzienne bądź mniej lub bardziej regularne podróże w tygodniu nie powinny być zaliczane do turystyki.

3.3. Miejsce stałego pobytu

Aby zdefiniować pojęcie „odwiedzającego”, trzeba najpierw określić pojęcie „stałego pobytu”. Do celów statystyki turystyki:

...miejszem stałego pobytu jest kraj lub miejscowość, gdzie dana osoba przebywa przez większą część roku.

3.3.1. Mieszkaniec kraju

Zgodnie z powyższym, do celów statystyki turystyki międzynarodowej:

...daną osobę uważa się za mieszkańca jakiegoś kraju, jeśli osoba ta mieszkała w tym kraju przynajmniej przez rok, bądź przez 12 kolejnych miesięcy poprzedzających jej przybycie do innego kraju na czas nie przekraczający 1 roku. Jeśli osoba ta podróżowała wcześniej za granicę, jej nieobecność nie powinna być trwać krócej niż 12 miesięcy w okresie bezpośrednio poprzedzającym przyjazd do drugiego kraju.

3.3.2. Mieszkaniec miejscowości

Kontynuując ten tok myślenia, do celów statystyki turystyki krajowej:

...daną osobę uważa się za mieszkańca miejscowości, jeśli przebywała w tej miejscowości przez co najmniej 6 kolejnych miesięcy poprzedzających bezpośrednio jej przyjazd do innego miasta w tym samym kraju na okres nie przekraczający 6 miesięcy.

Powyższa definicja oparta jest na tych samych zasadach, co definicja turystyki międzynarodowej. Jedyną zasadniczą różnicą jest to, że czas ograniczony jest tutaj do 6 miesięcy.

3.3.3. Pojęcie przybysza

Przybyszem jest:

...każda osoba, która nie mieszkała w odwiedzanym kraju lub miejscowości dłużej niż przez 12 kolejnych miesięcy w okresie poprzedzającym jej przyjazd do tego kraju lub miejscowości.

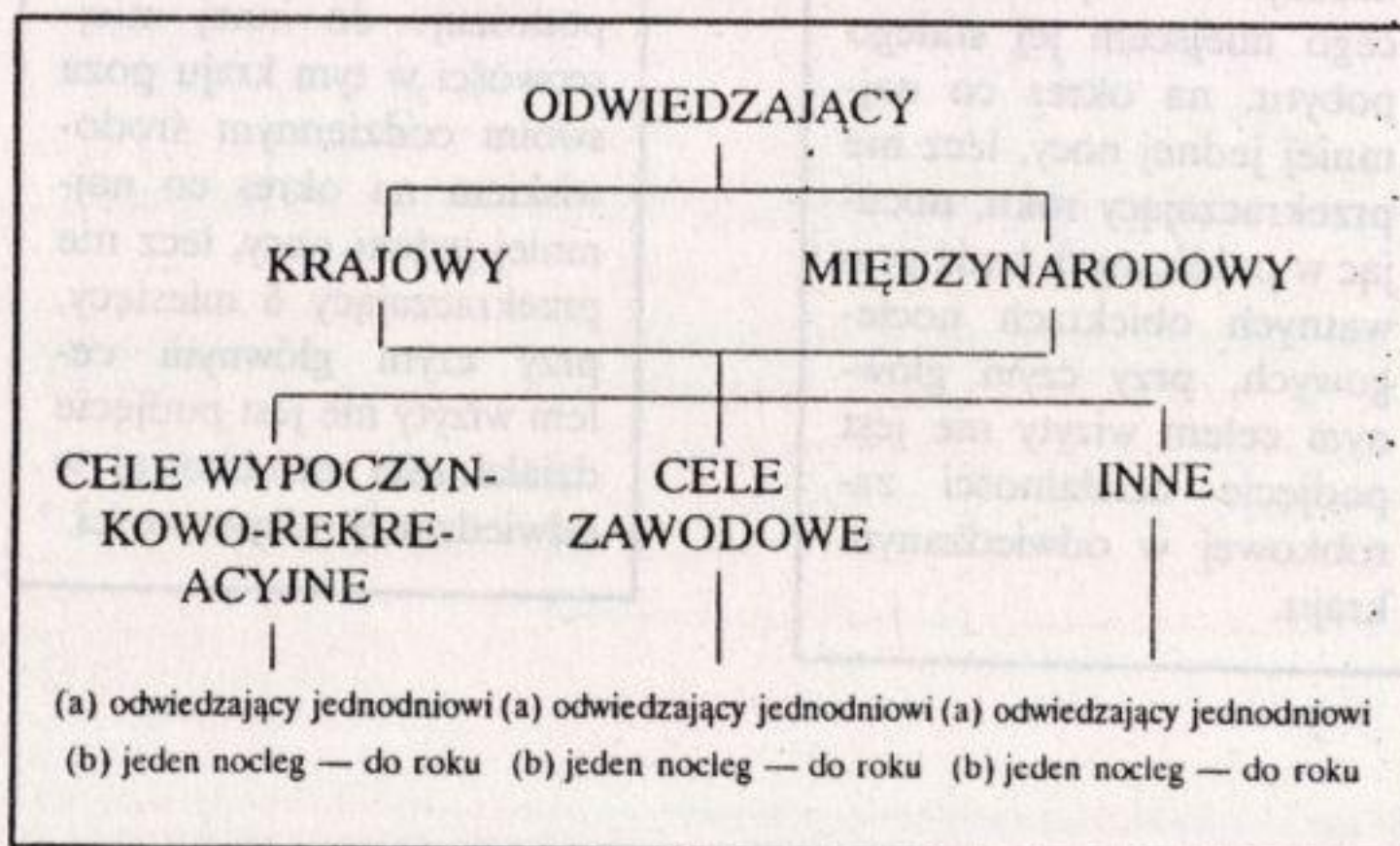
3.3.4. Pojęcie narodowości

Za narodowość podróżnego przyjmuje się narodowość:

...rządu, który wydał mu paszport (bądź inny dokument tożsamości), nawet jeśli zwykle osoba ta mieszka w innym kraju.

3.4. Odwiedzający w zależności od długości pobytu

Do celów statystyki turystycznej i zgodnie z podstawowymi formami turystyki, odwiedzających klasyfikuje się jak niżej:

Odwiedzający międzynarodowy
Do celów statystycznych ten termin określa:

...każdą osobę, która podróżuje do kraju nie będącego miejscem jej stałego pobytu na okres nie przekraczający roku, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej w odwiedzanym kraju.

Odwiedzający krajowy
Do celów statystycznych ten termin określa:

...każdą osobę mieszkającą w danym kraju, która podróżuje do innej miejscowości w tym kraju poza swoim codziennym środowiskiem, na okres nie przekraczający 6 miesięcy, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej w odwiedzanej miejscowości.

Odwiedzający międzynarodowi i krajowi dzielą się na dwie kategorie: turystów i odwiedzających jednodniowych, wedle następujących definicji:

Turysta międzynarodowy
Do celów statystycznych termin ten określa:

...każdą osobę, która podróżuje do kraju nie będącego miejscem jej stałego pobytu, na okres co najmniej jednej nocy, lecz nie przekraczający roku, nocując w publicznych bądź prywatnych obiektach noclegowych, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej w odwiedzanym kraju.

Turysta krajowy
Do celów statystycznych termin ten określa:

...każdą osobę mieszkającą w danym kraju, która podróżuje do innej miejscowości w tym kraju poza swoim codziennym środowiskiem na okres co najmniej jednej nocy, lecz nie przekraczający 6 miesięcy, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej w odwiedzanej miejscowości.

Cele wizyty można podzielić na następujące trzy grupy:

- a) wypoczynkowe: wakacje, kultura, uprawianie sportu, odwiedziny u krewnych i znajomych, inne cele wypoczynkowe,
- b) zawodowe: konferencje, delegacje, interesy, rozwój zawodowy,
- c) inne cele turystyczne: nauka, zdrowie, tranzyt, inne.

Odwiedzający jednodniowy
międzynarodowy

Do celów statystycznych termin ten oznacza:

...każdą osobę podróżującą do kraju nie będącego miejscem jej stałego pobytu na okres krótszy niż 24 godziny i nie nocującą w tym kraju, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej w odwiedzanym kraju.

Definicja ta obejmuje trzy grupy międzynarodowych wycieczkowiczów:

Odwiedzający jednodniowi to osoby, które przyjeżdżają i opuszczają dany kraj tego samego dnia.

Uczestnicy rejsów — czyli osoby, które przyjeżdżają do danego kraju statkiem wycieczkowym — są uważane, za odwiedzających jednodniowych, jeżeli każdy nocleg spędzają na statku, nawet jeśli statek pozostaje w porcie przez kilka dni. Do tej grupy zalicza się również członków grup turystycznych podróżujących pociągami i nocujących w wagonach.

Członkowie załóg uważani są za odwiedzających jednodniowych, jeśli nie nocują w kraju przeznaczenia. Do tej grupy należą również członkowie załóg okrętów wojennych z wizytą kurtuazyjną w portach kraju przeznaczenia, pod warunkiem że spędzają noc na pokładzie statku, nie zaś w obiektach noclegowych tego kraju.

Odwiedzający jedno-
dniowy krajowy

Do celów statystycznych
termin ten oznacza:

...każdą osobę mieszkającą w danym kraju, która podróżuje do innej miejscowości w tym kraju poza swoim codziennym środowiskiem na okres krótszy niż 24 godziny i nie nocuje w tej miejscowości, przy czym głównym celem wizyty nie jest podjęcie działalności zarobkowej w odwiedzanej miejscowości*

*W celu zapewnienia międzynarodowej porównywalności podróże tych osób powinno się klasyfikować ze względu na następujące kryteria odległości lub czasu trwania (lub obydwu na raz):

3.5. Klasyfikacja wycieczek ze względu na miejsce wyjazdu

Istnieją różne typy wycieczek ze względu na miejsce wyjazdu. Do celów statystyki turystycznej każdy z nich powinien być jasno wyodrębniony:

- a) Podróż tam i z powrotem rozpoczynająca się w miejscu stałego zamieszkania.
- b) Podróż tam i z powrotem rozpoczynająca się w miejscu czasowego zamieszkania (drugi dom) lub w miejscu odwiedzanym, niezależnie od celu.
- c) W czasie trwania podróży, niezależnie od celu:
 - przystanek w podróży lotniczej,
 - przystanek w podróży morskiej (jeśli pasażer spędza noc na statku),
 - przystanek w podróży lądowej w jakiejś miejscowości, bez noclegu.

Jedynie wycieczki wymienione w punkcie a mogą być uwzględnione w badaniach gospodarstw domowych. Pozostałe typy mogą być traktowane tylko jako fragmenty całej podróży, gdyż w przeciwnym razie istniałoby ryzyko podwójnego liczenia zarówno podróży, jak i wydatków.

3.6. Przyjazd i wyjazd odwiedzającego

Przy definiowaniu odwiedzającego międzynarodowego należy zauważyć, że:

- z punktu widzenia kraju przyjmującego jest on liczony w ramach przyjazdów,
- z punktu widzenia kraju wysyłającego — jest liczony w ramach wyjazdów.

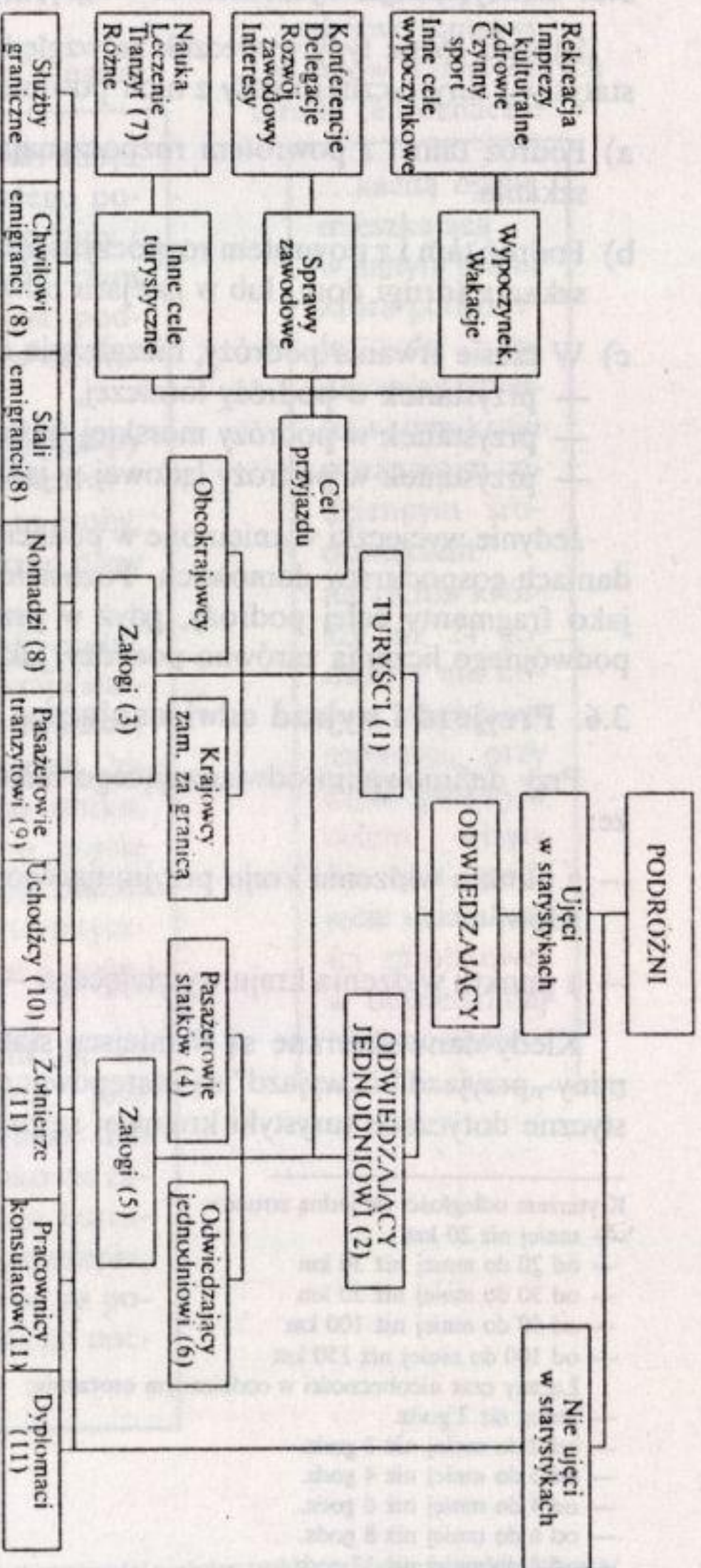
Kiedy dane zbierane są w miejscu stałego pobytu odwiedzającego, terminy „przyjazd” i „wyjazd” są zastępowane przez osobo-podróż; dane statystyczne dotyczące turystyki krajowej są prezentowane dla całego kraju, bez

Kryterium odległości (w jedną stronę):

- mniej niż 20 km
- od 20 do mniej niż 30 km
- od 30 do mniej niż 50 km
- od 50 do mniej niż 100 km
- od 100 do mniej niż 150 km

Łączny czas nieobecności w codziennym otoczeniu:

- mniej niż 2 godz.
- od 2 do mniej niż 3 godz.
- od 3 do mniej niż 4 godz.
- od 4 do mniej niż 6 godz.
- od 6 do mniej niż 8 godz.
- od 8 do mniej niż 12 godz.
- od 12 do 24 godz.

- (1.) Podróżni, którzy spędzają przynajmniej jedną noc w odwiedzanym kraju.
- (2.) Podróżni, którzy nie spędzają nocy w odwiedzanym kraju.
- (3.) Załogi samolotów lub zakowiczonych okrętów, które korzystają z zakwaterowania na lądzie w odwiedzanym kraju.
- (4.) Osoby, które przybywają do naszego kraju na pokładzie statku wycieczkowego (wedle definicji Międzynarodowej Organizacji Morskiej IMO 1965), które nocują na pokładzie i przez jeden lub kilka dni wychodzą na ląd.
- (5.) Członkowie załogi nie mieszkający w odwiedzanym kraju, którzy w ciągu dnia przebywają na lądzie.
- (6.) Podróżni, którzy przyjeżdżają w celach wypoczynkowych, zawodowych lub innych celach turystycznych i wyjeżdżają w tym samym dniu, w tym podróżujący tranzytem przebywający w danym kraju krócej niż dzień.
- (7.) Osoby przejeżdżające tranzytem i korzystające z noclegu w odwiedzanym kraju.
- (8.) Definicja zgodna z Wytycznymi do Statystyki Migracji Międzynarodowych (ONZ, 1980).
- (9.) Ktoś nie opuszczający strefy tranzytowej w porcie lotniczym lub morskim, włączając w to przejazd między lotniskami lub portami.
- (10.) Zgodnie z definicją zaproponowaną przez Wysoką Komisję ds. Uchodźców przy ONZ (1967).
- (11.) Kiedy podróżują z kraju na placówkę w innym kraju (i vice-versa) włączając w to służbę i osoby na utrzymaniu towarzyszące im lub jadące do nich.

Źródło: WTO.

Rys. 2 Klasyfikacja podróżnych międzynarodowych

podziału na regiony. Przyjazd i wyjazd, czy też osobo-podróż, są jednostkami miary w statystyce turystyki.

Przyjazd służy do pomiaru turystyki do kraju lub regionu przyjmującego, wyjazd zaś służy do mierzenia turystyki wyjazdowej z kraju lub regionu wysyłającego.

Należy zaznaczyć, że określa się w ten sposób liczbę odwiedzin lub osobo-podróży, nie zaś liczbę osób, które przyjechały do danego kraju bądź wyjechały zeń jako odwiedzający. Ta sama osoba, która odbyła kilkanaście podróży do danego kraju lub regionu w określonym czasie, będzie za każdym razem odnotowywana jako nowy przyjazd, nawet jeśli w czasie tej samej podróży wyjedzie do danego kraju (bądź regionu) kilkakrotnie. To samo odnosi się do wyjazdów.

3.7. Przyjazd podróżnego do obiektu noclegowego*

Statystyczną jednostką pomiaru wykorzystania hoteli i podobnych obiektów noclegowych jest przyjazd turysty do obiektu. Jednostkę tę określa się jako:

...osobę, która przybywa do obiektu noclegowego i wpisuje się do książki meldunkowej.

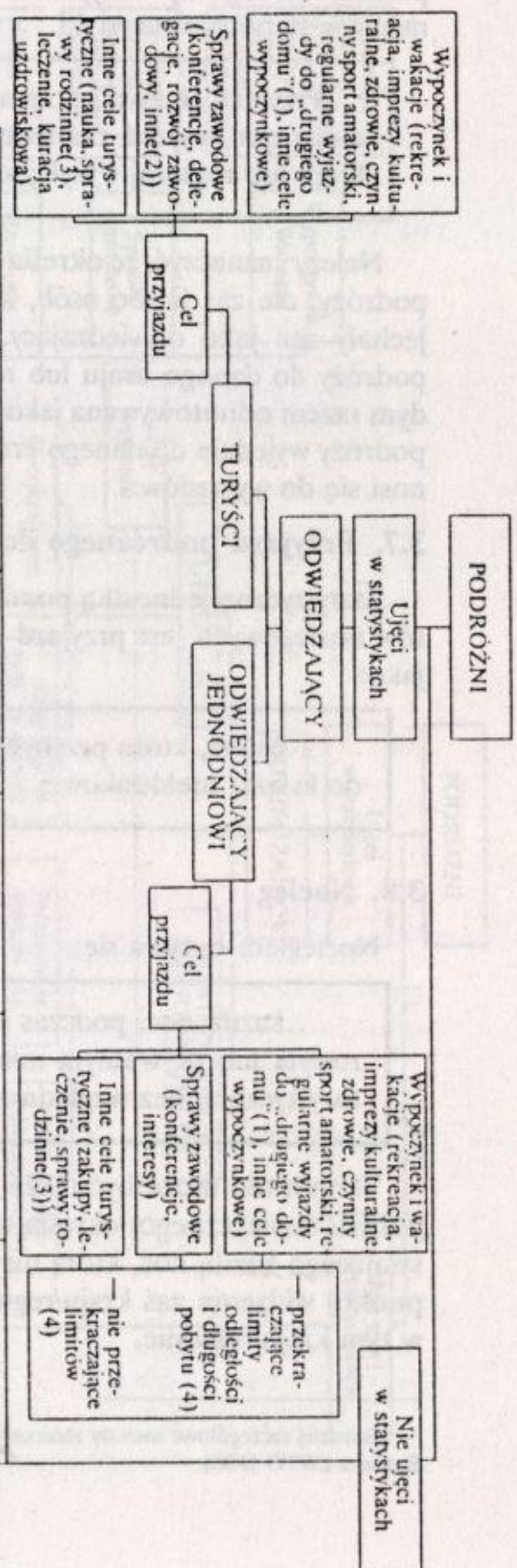
3.8. Nocleg

Noclegiem nazywa się:

...każdą noc, podczas której turysta jest zameldowany w zbiorowym lub prywatnym miejscu zakwaterowania na trasie podróży turystycznej, bez względu na jego fizyczną tam obecność.

Termin ten może być także użyty jako miara czasu trwania podróży lub pobytu turystycznego; określa wówczas z punktu widzenia kraju/regionu wysyłającego każdą noc, którą turysta spędza poza miejscem stałego pobytu, z punktu widzenia zaś kraju/regionu przyjmującego każdą noc, którą spędza w tym kraju/regionie.

* Bardziej szczegółowe metody zbierania danych z obiektów noclegowych por. *Guidelines for Tourism Statistics* (WTO 1988).

- (1) Regularne podróże do „drugiego domu” (własnego, wynajmowanego lub zamieszkiwanego bezpłatnie) powinny być wyodrębniane w ramach wypoczynku.
- (2) Osoby podejmujące częste podróże po kraju, tj. członkowie załóg, kierowcy, piloci grup turystycznych, akwizytorzy, sprzedawcy obwoźni, inspektorzy, artyści, sportowcy itd.
- (3) Udział w pogrzebach, odwiedzin u chorych krewnych etc.
- (4) Do zakwalifikowania podróży jako wycieczki turystycznej może być wymagana minimalna odległość, minimalny okres nieobecności lub minimalny czas trwania podróży.
- (5) Na czas dłuższy niż 6 miesięcy bądź minimalny czas niezbędny na urządzenie się, włączając w to osoby na utrzymaniu.
- (6) Na czas krótszy niż 12 miesięcy w celu uprawiania działalności zarobkowej w miejscu docelowym (np. kontrakty), włączając w to osoby na utrzymaniu.
- (7) Pobyt w szpitalu, więzieniu lub innej instytucji.
- (8) Podróże rutynowe stanowiące część działalności zarobkowej lub częste odwiedzin w danym miejscu, niezależnie od celu.

Źródło: WTO.

Rys. 3 Klasyfikacja podróżnych krajowych

IV. Podstawowa klasyfikacja podróży

Przedstawione tu propozycje standardowych podziałów mają na celu zapewnienie międzynarodowej porównywalności danych statystycznych. Mogłyby być stopniowo przyjmowane i stosowane przez wszystkie kraje równolegle do turystyki międzynarodowej i krajowej.

4.1. Podróż

Termin „podróż” oznacza:

...każdy wyjazd poza miejsce stałego pobytu do miejsc osiągalnych wyłącznie indywidualnymi lub zbiorowymi środkami transportu międzymiastowego.

Powyższa definicja wyklucza jedynie przemieszczenia w obrębie codziennego otoczenia.

Termin „podróż” odnosi się do czasu, jaki osoba spędza poza miejscem stałego zamieszkania, od momentu wyjazdu do chwili powrotu, łącznie z pobytem i przerwami w podróży. W tak określonej podróży może wziąć udział jedna lub więcej osób, zatem aby określić każdą z osób biorących w niej udział, należy użyć terminu osobo-podróż.

4.1.1. Podróż rodzinna

Podróż rodzinna dotyczy:

...członków jednego gospodarstwa domowego, niezależnie od wieku, biorących udział w tej samej podróży finansowanej ze wspólnego budżetu.

Wspólna podróż może być czasem potraktowana jako jedna podróż, jeśli członkowie rodziny biorący w niej udział przemierzają tę samą trasę w tym samym czasie. Dzieje się tak przy zbieraniu danych dotyczących wszystkich uczestników tej samej podróży, takich jak: źródło informacji, sposób w jaki podróż została zorganizowana, a przede wszystkim łączne wydatki uczestników podróży i ich struktura.

Nie należy mylić wspólnych podróży członków gospodarstwa domowego z podróżami organizowanymi przez biura lub agencje turystyczne dla większych grup ludzi należących do różnych gospodarstw domowych.

4.1.2. Wycieczki objazdowe i rejsy

Termin „wycieczka objazdowa” oznacza:

...podróż dla przyjemności bez dłuższych pobyków lub gdy pobyty zajmują niewielką część łącznego czasu podróży.

Jeśli taka podróż odbywa się po morzu lub innym szlakiem wodnym, wtedy nazywana jest rejsem.

Międzynarodowa Organizacja Morska (IMO) określa statek wycieczkowy jako:

...statek przewożący na trasie międzynarodowej zakwaterowanych na tym statku pasażerów uczestniczących w programie grupowym, który przewiduje krótkie turystyczne pobyty w jednym lub kilku miastach portowych. W czasie całego rejsu statek ten nie przyjmuje i nie wysadza na ląd innych pasażerów, ani też nie ładuje i nie wyładowuje żadnych towarów.

4.2. Cel wizyty

Informacje o celu wizyty mają podstawowe znaczenie przy określaniu różnych kategorii gości. Każda kategoria charakteryzuje się określonymi

zachowaniami i cechami jeśli chodzi o konsumpcję dóbr i usług oraz wzory wydatków.

Celem wizyty jest

...powód, dla którego gość zdecydował się wziąć udział w podróży.

4.2.1. Cele główne i drugorzędne

Zaleca się gromadzenie danych dotyczących głównego celu odwiedzin, zdefiniowanego jako:

... cel, bez którego podróż nie miałaby miejsca, nawet jeśli odwiedziny miały też inne cele objęte klasyfikacją, lecz uznane za drugorzędne.

Jeśli chodzi o osoby określone jako „towarzyszące” w którejkolwiek z grup, głównym celem odwiedzin pozostaje dla nich cel osób, którym towarzyszą; jednak cel drugorzędny może być szczególnie interesujący z punktu widzenia promocji turystycznej, toteż należy go w miarę możliwości odnotowywać. Niektóre kraje mogą być zainteresowane uwzględnieniem w narodowej klasyfikacji podgrup czy też mieszanych grup celów, jeśli cel drugorzędny jest szczególnie ważny i nierozdzielny z celem głównym, jak „rekreacja i praca zawodowa”, „urlop i konferencja”, „interesy i rodzina” itp.

4.2.2. Klasyfikacja

Klasyfikacja zaproponowana w załączniku 1 systematyzuje cele odwiedzin na trzech poziomach uszczegółowienia. Wszystkie kategorie są uporządkowane zgodnie z systemem dziesiętnym. Na pierwszy poziom składają się 3 główne grupy, na drugi 12 grup pośrednich, na trzeci zaś — 44 podstawowe.

Cele wizyty ujęte w drugim poziomie powinny mieć zastosowanie do gości międzynarodowych i krajowych.

Kraje, które już stosują swoje definicje celów na poziomie drugim i trzecim, powinny je dostosować do klasyfikacji międzynarodowej. Jeśli uzna się to za konieczne, będzie można stworzyć następny poziom, który byłby oznaczony czterema cyframi. Każdy kraj może również zwiększyć liczbę grup, dodając jakieś typy działalności rekreacyjnej lub innej turystycznej szczególnie ważne dla jego turystyki międzynarodowej czy wewnętrznej.

4.3. Długość pobytu lub czas trwania podróży

Długość pobytu lub podróży to bardzo ważna informacja statystyczna, gdyż poza tym, że jest najbardziej istotną miarą wielkości każdego rodzaju turystyki, określa w definicji gościa maksymalny okres, powyżej którego wizyta nie jest już uznawana za wizytę turystyczną (1 rok), a także pozwala odróżnić turystę od wycieczkowicza.

Długość pobytu lub podróży jest także informacją bardzo użyteczną przy oszacowaniu wydatków turystycznych, szczególnie jeśli określa się przeciętny czas dla takich samych grup podróźnych bądź podróży.

4.3.1. Definicja

Długość pobytu lub podróży jest mierzona:

... liczbą dni lub, lepiej, nocy spędzonych w odwiedzanym miejscu bądź kraju, počawszy od dnia przybycia odwiedzającego do dnia odjazdu jeśli chodzi o pobyt, w przypadku zaś podróży od dnia wyjazdu z miejsca stałego pobytu do dnia powrotu.

Długość pobytu jest miarą używaną z punktu widzenia kraju (bądź miejsca) przyjmującego, gdy czas trwania podróży jest miarą stosowaną z punktu widzenia kraju lub miejsca wysyłającego.

4.3.2. Klasyfikacja

W ogólnej klasyfikacji podróży turystycznych, a zwłaszcza podróży rekreacyjnych, czas pobytu lub podróży jest wyjątkowo ważną zmienną statystyczną. Do ogólnej klasyfikacji podróży turystycznych proponuje się następujące przedziały czasu:

Klasyfikacja ze względu na długość pobytu lub czasu trwania podróży
(mierzone liczbą noclegów)

Grupy główne	Grupy pośrednie	Grupy podstawowe
0. Odwiedzający jednodniowi	0	0
1. Turyści		
1. Od 1 do 30	1.1. Od 1 do 3	1.1.1. 1 1.1.2. 2 1.1.3. 3
	1.2. Od 4 do 6	1.2.0. Od 4 do 6

	1.3.	Od 7 do 13	1.3.1.	Od 7 do 9	
			1.3.2.	Od 10 do 13	
	1.4.	Od 14 do 30	1.4.1.	Od 14 do 20	
			1.4.2.	Od 21 do 30	
2.	Od 31 do 90	2.1.	Od 31 do 60	2.1.1.	Od 31 do 42
			2.1.2.	Od 43 do 60	
		2.2.	Od 61 do 90	2.2.0.	Od 61 do 90
3.	Od 91 do 365	3.1.	Od 91 do 182	3.1.0.	Od 91 do 182
		3.2.	Od 183 do 365	3.2.0.	Od 183 do 365

4.4. Miejsce wyjazdu i miejsce przeznaczenia

4.4.1. Klasyfikacja w zależności od kraju zamieszkania lub przeznaczenia

W turystyce przyjazdowej zaleca się klasyfikować odwiedzających raczej ze względu na kraj zamieszkania niż narodowość, gdyż właśnie w kraju stałego zamieszkania zapada decyzja o podjęciu podróży i rozpoczyna się podróż. Kraj stałego zamieszkania służy także jako kryterium przy ustalaniu, czy osoba przyjeżdżająca do danego kraju jest gościem, czy też nie, lub czy jest jego mieszkańcem powracającym z podróży zagranicznej.

Ta sama podstawowa klasyfikacja krajów i terytoriów może być użyta do dzielenia gości według kraju pochodzenia w turystyce przyjazdowej i wedle kraju przeznaczenia w turystyce wyjazdowej.

W przypadku turystów międzynarodowych byłoby interesujące zbieranie dodatkowo informacji o narodowości, niezależnie od kraju zamieszkania. Narodowość jest często cenną informacją do celów badań rynkowych.

4.4.2. Standardowa klasyfikacja krajów i regionów

Standardowa klasyfikacja krajów i regionów została opracowana na podstawie „standardowych kodów dla krajów i regionów na użytek statystyki” (ONZ) z pewnymi modyfikacjami. Powinna być przyjęta do klasyfikacji gości międzynarodowych ze względu na kraj stałego zamieszkania.

4.4.3. Klasyfikacja ze względu na region zamieszkania lub przeznaczenia

Do celów statystyki turystycznej każde państwo powinno opracować system klasyfikacji regionów stanowiących cel podróży w obrębie danego kraju, gdyż są to bardzo ważne dane dla zbiorowości lokalnych. W niektórych krajach centralne urzędy statystyczne dysponują standardowym podziałem na regiony administracyjne, który jest używany w różnych celach statystycznych. Oprócz tego niektóre narodowe urzędy ds. turystyki opracowały wła-

sne podziały na regiony turystyczne. W miarę możliwości do celów statystycznych, aby umożliwić porównywanie i powiązanie danych turystycznych z innymi danymi (spis ludności, statystyka zatrudnienia itp.), regiony turystyczne powinny być określone jako grupy najmniejszych regionalnych jednostek administracyjnych.

4.5. Środki transportu

Wszystkie kraje powinny uwzględniać w statystyce turystyki używane środki transportu, ponieważ są one ściśle skorelowane z zachowaniami i wydatkami; ponadto, zwłaszcza w turystyce międzynarodowej, jest to informacja ważna do planowania krajowych systemów komunikacji.

4.5.1. Definicja

Do celów statystyki turystycznej przyjmujemy, że:

...termin **środki transportu** oznacza środki użyte przez gościa na przejazd z miejsca stałego zamieszkania do miejsca przeznaczenia.

4.5.2. Klasyfikacja

Klasyfikacja środków transportu używanych przez gości (załącznik 3) stanowi rozwinięcie klasyfikacji zaproponowanej w *Provisional Guidelines on Statistics of International Tourism* (ONZ-1979).

Klasyfikacja ta, która może być zastosowana zarówno w turystyce międzynarodowej, jak i krajowej, ma trzy poziomy:

- pierwszy (grupy główne) obejmuje trzy pozycje określające typ trasy: komunikację lądową, powietrzną, wodną;
- drugi (grupy pośrednie) — dziewięć pozycji, które precyzują użyty środek transportu, wprowadzając jednocześnie podział na środki transportu zbiorowego oraz indywidualnego;
- trzeci (grupy podstawowe) — dwadzieścia cztery pozycje, które określają pewne cechy podróży, zwłaszcza wydatki.

4.6. Turystyczne obiekty noclegowe

Oczywista jest użyteczność dzielenia obiektów noclegowych na względnie jednorodne grupy, według kilku kryteriów. Klasyfikacja ta ułatwia zbieranie danych dotyczących typów obiektów i zakwaterowanych w nich osób. Pomaga również prezentować wyniki w taki sposób, by informacje były możli-

wie najbardziej użyteczne dla poznania tej dziedziny działalności gospodarczej.

4.6.1. Definicja

Nie ma powszechnie akceptowanej definicji „turystycznego obiektu noclegowego”, ale można uznać, że jest to:

...każdy obiekt, który regularnie lub sporadycznie zapewnia noclegi dla turystów.

4.6.2. Obiekty zakwaterowania zbiorowego

Definicja turystycznego obiektu noclegowego jest zgodna z ogólną definicją zakładu produkcyjnego. W statystyce turystyki będzie on uwzględniany niezależnie od tego, czy zakwaterowanie turystów stanowi jego działalność podstawową, czy też uboczną.

Można go opisać, jak następuje:

...Turystyczny obiekt noclegowy oferuje podróżnemu nocleg w pokoju lub innym pomieszczeniu, jednakże liczba oferowanych miejsc musi być większa niż pewne minimum określone dla jednej rodziny, wszystkie zaś miejsca w obiekcie muszą być wykorzystywane na zasadach komercyjnych, nawet jeśli nie ma on charakteru dochodowego.

Do obiektów zakwaterowania zbiorowego zaliczamy „hotele i inne obiekty hotelarskie”, a także inne instytucje i obiekty komercyjne, zdefiniowane w następujący sposób:

Hotele i inne obiekty hotelarskie są to:

...obiekty wyposażone w pokoje, których liczba przekracza określone minimum, podlegające jednemu zarządowi i świadczące wspólne usługi, w tym obsługę pokoi. Charakter świadczonych usług stanowi podstawę podziału hoteli na klasy i kategorie.

...każdy obiekt — także niedochodowy — podlegający jednemu zarządowi, świadczący określone minimum usług. Jednostką noclegową nie musi być pokój, ale może być nią także małe mieszkanie lub powierzchnia terenu do zainstalowania namiotu lub przyczepy. Niektóre z tych obiektów mają zbiorowe sale noclegowe i często oprócz zakwaterowania prowadzą inne rodzaje działalności (opieka zdrowotna, świadczenia społeczne, transport).

4.6.3. Prywatne kwatery turystyczne

„Prywatne kwatery turystyczne” nie należą do podstawowej grupy obiektów zakwaterowania zbiorowego. Należą do nich pozostałe typy turystycznych obiektów noclegowych, które ze względu na swój indywidualny lub prywatny charakter nie odpowiadają definicji „zakładu”, stanowiąc oddzielną grupę w klasyfikacji.

Prywatna lub indywidualna kwatera turystyczna oferuje ograniczoną liczbę miejsc. Każda jednostka mieszkalna (pokój, mieszkanie) jest zatem samodzielna i zajmowana przez turystów najczęściej przez tydzień, dwa tygodnie lub miesiąc, albo przez swoich właścicieli jako drugi dom lub dom letniskowy.

Proponowany podział obiektów turystycznych na potrzeby statystyki zawiera załącznik 4.

Nazewnictwo obiektów turystycznych może się oczywiście różnić w poszczególnych krajach, niektóre zaś typy obiektów znane w jednych krajach mogą być całkowicie nieznane w innych.

Klasyfikacja wydaje się wyczerpująca, a zatem określone rodzaje turystycznych obiektów noclegowych mogą być przydzielone do grupy pośredniej bądź głównej oraz mieć nazwę rodzajową i dostosowaną do niej definicję opisową lub syntetyczną.

Poszczególne kraje mogą zastosować tę klasyfikację do własnej struktury turystycznych obiektów noclegowych, tak jednak aby zachować jej międzynarodową porównywalność.

V. Statystyka wydatków turystycznych

Statystyka wydatków turystycznych jest jednym z najważniejszych źródeł informacji dla polityków, planistów, handlowców i naukowców. Dane dotyczące wydatków turystycznych są wykorzystywane do śledzenia i szacowania wpływu turystyki na gospodarkę narodową i poszczególne gałęzie przemysłu.

5.1. Wydatki turystyczne

Definicja wydatków jest ściśle związana z definicją konsumpcji turystycznej. W celu gromadzenia danych i włączenia ich w ogólnokrajowy system rozliczeń finansowych WTO zaproponowała, aby za konsumpcję turystyczną uznać:

...wartość dóbr i usług użytych w celu bezpośredniego zaspokojenia potrzeb odwiedzających (jednostek turystycznych).

Konsumpcja turystyczna, poza przypadkiem, kiedy ma związek z pośrednią konsumpcją przedsiębiorstw, będzie więc określana mianem „konsumpcji finalnej” w systemie rozliczeń ogólnokrajowych, bez względu na kategorię konsumenta.

Wydatki turystyczne definiuje się zatem jako:

...całkowite wydatki konsumpcyjne poczynione przez odwiedzającego w czasie jego podróży i pobytu w miejscu docelowym.

Pojęcie wydatków turystycznych obejmuje bardzo szeroki zakres pozycji, począwszy od zakupu dóbr i usług konsumpcyjnych związanych z podróżą i pobytem, kończąc zaś na zakupie drobnych dóbr trwałych osobistego użytku, pamiątek i prezentów dla rodziny i przyjaciół.

5.2. Wydatki, które należy wykluczyć

Są pewne wydatki lub nabytki, które należy wykluczyć z grupy wydatków turystycznych:

- zakupy w celach handlowych, tj. w celu odsprzedaży, poczynione przez różne kategorie gości, a także zakupy czynione przez osoby będące w podróży służbowej na zlecenie pracodawców,
- inwestycje kapitałowe i transakcje zawarte przez gości, takie jak zakup ziemi, mieszkań, nieruchomości, dzieł sztuki i inne ważne nabytki, nawet jeśli w przyszłości miałyby być wykorzystywane w podróży turystycznej,
- gotówka dawana krewnym lub przyjaciołom w czasie urlopu, która nie stanowi opłaty za dobra lub usługi turystyczne, a także datki dla instytucji.

5.3. Miejsce i czas wydatków turystycznych

Różnorodne elementy składające się na wydatki turystyczne mogą być podzielone na trzy duże grupy w zależności od tego, czy wydatki te są czynione w ramach przygotowań do podróży (podział według celów), czy w czasie samej podróży (podział według miejscowości), czy też po podróży. Innymi słowy są to:

- wydatki poprzedzające podróż, niezbędne do jej przygotowania i podjęcia,
- wydatki poniesione w trakcie podróży i pobytu w odwiedzanych miejscach,
- wydatki związane z podróżą poczynione po powrocie do kraju.

5.4. Finansowanie wydatków turystycznych

Odwiedzający nie zawsze pokrywają sami koszty podróży. Nazywa się to transferem wydatków turystycznych, czyli:

...opłaceniem części lub całości kosztów podróży bądź pobytu z innego budżetu, niż ten, z którego są zazwyczaj finansowane wydatki odwiedzającego.

5.5. Aspekt terytorialny wydatków turystycznych

Niektóre spośród wydatków, które odwiedzający ponosi w trakcie podróży bądź pobytu, byłyby poniesione nawet gdyby pozostał w domu. Podobnie człowiek w trakcie podróży nie ponosi pewnych wydatków, które zwykle ponosi w miejscu zamieszkania. Faktyczne wydatki są zatem mniejsze niż pozorne. Wprowadzimy zatem pojęcia: łącznych wydatków turystycznych, wydatków typowo turystycznych i zwykłych wydatków turystycznych, które ułatwią analizę ekonomiczną turystyki z punktu widzenia zarówno popytu, jak i podaży i będą pomocne przy zbieraniu danych statystycznych o produkcji i konsumpcji turystycznej.

5.5.1. Łączne wydatki turystyczne

Łączne wydatki turystyczne to wszystkie wydatki poniesione przez odwiedzającego w ramach przygotowań do podróży, w jej trakcie, a także w czasie pobytów i postojów.

Łączne wydatki turystyczne	=	zwykłe wydatki turystyczne	+	wydatki typowo turystyczne
----------------------------------	---	----------------------------------	---	----------------------------------

Należy jednakże wyjaśnić, że te pojęcia nie mają nic wspólnego z transferem wydatków turystycznych ani ze źródłem ich finansowania.

5.5.2. Zwykłe wydatki turystyczne

Zwykłe wydatki turystyczne są to:

...wszystkie wydatki, które odwiedzający ponosi w ramach przygotowań do podróży, w jej trakcie oraz w czasie pobytów i postojów i które poniósłby również pozostając w domu.

Typowym tego przykładem są wydatki detaliczne związane z zakupem artykułów żywnościowych przez turystów korzystających z kwater prywatnych. W zwykłych wydatkach turystycznych nie mieszczą się koszty opłat mieszkaniowych, które mimo nieobecności lokatora są nadal ponoszone. Nie są to jednak koszty pokrywające codzienne potrzeby występujące w czasie podróży. Zatem zwykłe wydatki turystyczne są to takie, które:

— byłyby poniesione w tym samym czasie w miejscu zamieszkania, gdyby dana osoba w ogóle nie udała się w podróż,

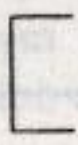
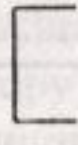
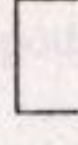
— nie są ponoszone w tym samym czasie w miejscu zamieszkania z tytułu podróży, pobytów i postojów.

5.5.3. Wydatki typowo turystyczne

Wydatki typowo turystyczne są to wydatki ponoszone w czasie podróży z wyjątkiem tych, które byłyby również poniesione, gdyby odwiedzający pozostał w miejscu zamieszkania; są to zatem wydatki, które nie byłyby poniesione, gdyby odwiedzający pozostał w domu.

5.5.4. Formy płatności w turystyce

Trzy podstawowe formy turystyki, zdefiniowane w części II *Pojęcia ogólne*, wyznaczają następujące formy płatności turystycznych z punktu widzenia danego kraju:

Przychody z turystyki wewnątrz krajowej		Przychody z turystyki krajowej Przychody z turystyki przyjazdowej
Wydatki na turystykę narodową		Wydatki na turystykę krajową Wydatki na turystykę wyjazdową
Płatności w turystyce międzynarodowej		Przychody z turystyki przyjazdowej Wydatki na turystykę wyjazdową

5.5.5. Płatności w turystyce międzynarodowej

W przypadku turystyki międzynarodowej nie jest konieczne wprowadzanie podziału na wydatki typowo turystyczne i zwykłe wydatki turystyczne, gdyż wydatki gościa są przychodami państwa przyjmującego i wydatkami państwa wysyłającego.

5.5.5.1. Przychody w wymianie międzynarodowej uzyskiwane z turystyki przyjazdowej

Przychody z turystyki międzynarodowej są określone jako:

...przychody państwa pochodzące z wydatków konsumpcyjnych, tj. zakupów dóbr i usług dokonywanych przez gości w obcych walutach. W praktyce należą do nich również przychody od odwiedzających jednodniowych, poza przypadkami, kiedy są na tyle istotne, aby usprawiedliwić ich wyodrębnienie. Należy jednak wykluczyć wszystkie formy płatności wynikające z zatrudnienia i opłaty z tytułu przejazdów międzynarodowych. Ta kategoria płatności odpowiada pojęciu „kredytów podróжных” ze standardowego formularza MFW.

Przychody z tytułu przewozów międzynarodowych są określane jako:

...wszelkie opłaty u przewoźników zarejestrowanych w danym kraju dokonywane przez cudzoziemców, bez względu na to, czy podróżują oni do tego kraju, czy też nie. Kategoria ta odpowiada „innym usługom transportowym, pasażerskim, kredytom” ze standardowego formularza MFW.

W turystyce przyjazdowej do danego kraju nie potrzeba rozróżniać wydatków typowo turystycznych i zwykłych wydatków turystycznych. Zgodnie z podanymi wyżej definicjami oba typy wydatków są częścią przychodów państwa z turystyki, tak jak dla państwa wysyłającego są wydatkami. Trzeba natomiast dokonać innego rozróżnienia: dla międzynarodowej turystyki przyjazdowej i wyjazdowej ważne jest obliczenie przychodów i wydatków dewizowych związanych z turystyką, tak więc z łącznych wydatków gości należy wyodrębnić te, które poniesiono na dobra i usługi związane z podróżą w kraju wysyłającym. Jednakże wyłączenie to nie rozciąga się na wniesione uprzednio opłaty za usługi świadczone w odwiedzanym kraju. W przypadku turystyki przyjazdowej powstaje problem rozgraniczenia wydatków poczynionych w poszczególnych krajach, jeśli w czasie tej samej podróży odwiedza się ich kilka.

5.5.5.2. Wydatki dewizowe z tytułu turystyki wyjazdowej

Wydatki w turystyce międzynarodowej określa się jako:

...wydatki konsumpcyjne, tj. poczynione za granicą przez mieszkańców danego kraju opłaty za dobra i usługi. W praktyce należą do nich także wydatki mieszkańców wyjeżdżających za granicę na jeden dzień, poza przypadkami, gdy są na tyle istotne, aby usprawiedliwić ich wyodrębnienie. Należy jednak wykluczyć wszystkie formy płatności wynikające z zatrudnienia i opłaty z tytułu przewozów międzynarodowych. Ta kategoria płatności odpowiada „debetom podróżnym” ze standardowego formularza MFW.

Wydatki z tytułu przewozów międzynarodowych są zdefiniowane jako:

...wszelkie opłaty płacone przewoźnikom zarejestrowanym za granicą przez jakąkolwiek osobę mieszkającą w kraju rejestrującym wydatki. Kategoria ta odpowiada „innym usługom transportowym, pasażerskim, debetom” ze standardowego formularza MFW.

5.5.6. Wydatki w turystyce krajowej

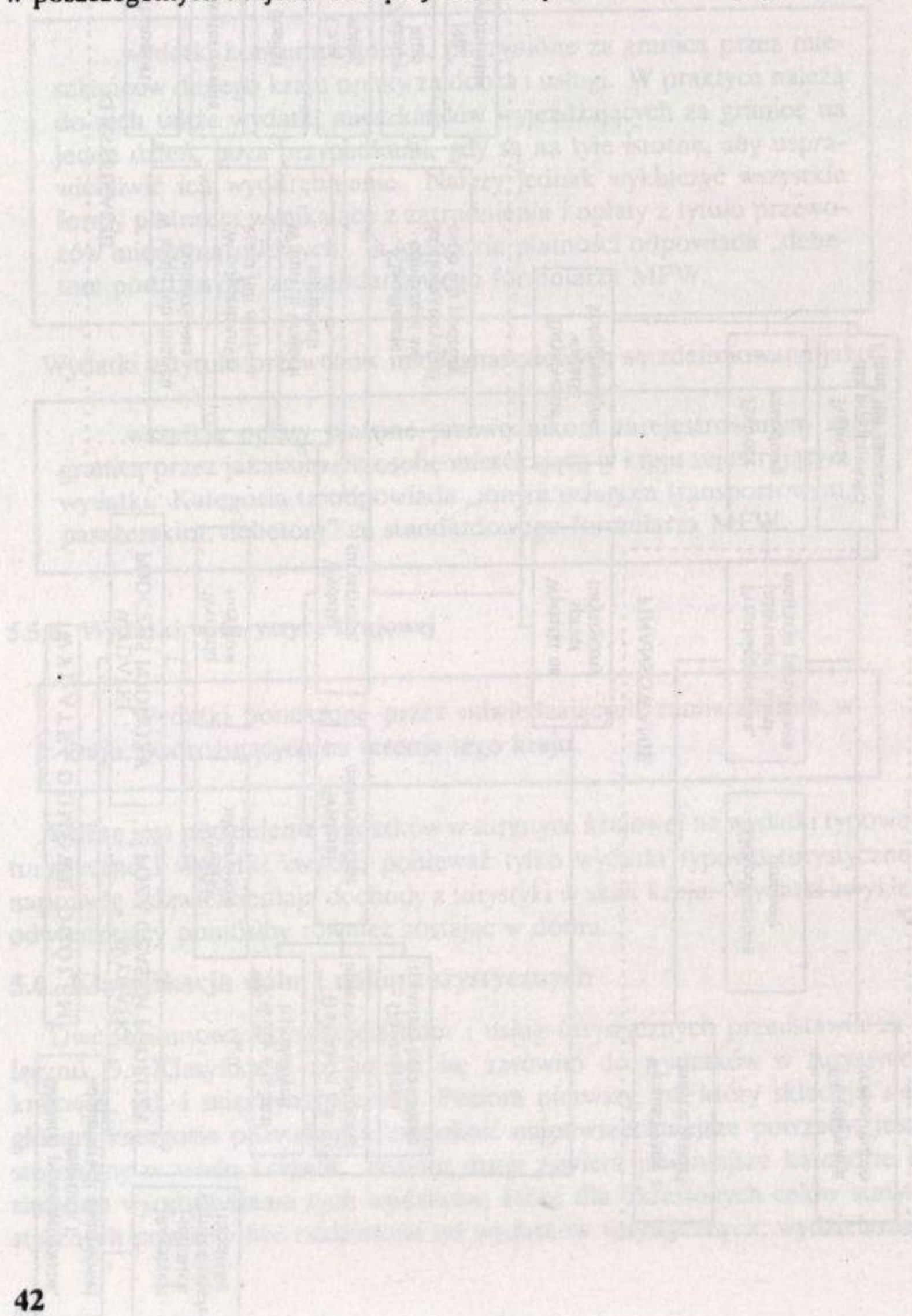
...Wydatki ponoszone przez odwiedzających zamieszkałych w kraju, podróżujących na terenie tego kraju.

Ważne jest podzielenie wydatków w turystyce krajowej na wydatki typowo turystyczne i wydatki zwykłe, ponieważ tylko wydatki typowo turystyczne naprawdę odzwierciedlają dochody z turystyki w skali kraju. Wydatki zwykłe odwiedzający poniosłby również zostając w domu.

5.6. Klasyfikacja dóbr i usług turystycznych

Dwupoziomową klasyfikację dóbr i usług turystycznych przedstawia załącznik 5. Klasyfikacja ta odnosi się zarówno do wydatków w turystyce krajowej, jak i międzynarodowej. Poziom pierwszy, na który składają się główne kategorie pozwalające zaspokoić najpowszechniejsze potrzeby, jest stosowany w wielu krajach. Poziom drugi zawiera pomniejsze kategorie i służy do wyodrębnienia tych wydatków, które dla określonych celów statystycznych powinny być oddzielone od wydatków turystycznych; wydzielania

pozycji wymagających specjalnego traktowania przy zbieraniu danych i opracowywaniu wyników; wyróżnienia grup dóbr i usług, które mogą być istotne w poszczególnych krajach albo przy określonych formach turystyki.

Załącznik 1

Schemat podziału odwiedzających ze względu na cel wizyty

Grupy główne	Grupy pośrednie	Grupy podstawowe
1. Wypoczynek i wakacje	1.1. Rekreacja	1.1.1. Morze (jeziora) 1.1.2. Wieś i/lub góry 1.1.3. Miasto 1.1.4. Wycieczka objazdowa 1.1.5. Rejs morski 1.1.6. Inne formy spędzania wakacji
	1.2. Imprezy kulturalne	1.2.1. Artystyczne 1.2.2. Sportowe 1.2.3. Religijne (w tym pielgrzymki) 1.2.4. Festiwale 1.2.5. Inne wydarzenia kulturalne
	1.3. Zdrowie	1.3.1. Kuracja uzdrowskowa 1.3.2. Polepszanie kondycji fizycznej 1.3.3. Talasoterapia
	1.4. Czynny sport (amatorski)	1.4.1. Sporty letnie 1.4.2. Sporty zimowe 1.4.3. Sporty wodne 1.4.4. Myślistwo i wędkarstwo 1.4.5. Golf 1.4.6. Inne sporty na terenach wiejskich
	1.5. Inne cele wypoczynkowe	1.5.1. Odwiedziny u krewnych i znajomych 1.5.2. Przygoda 1.5.3. Podróż poślubna 1.5.4. Kasyna, salony gier 1.5.5. Różne: obserwacja ptaków oraz inne cele przyrodnicze
2. Sprawy zawodowe	2.1. Konferencje	2.1.1. Konferencje, kongresy i zjazdy 2.1.2. Targi i wystawy 2.1.3. Osoby towarzyszące

2.2. Delegacje		2.2.1. Organizacje międzynarodowe
		2.2.2. Administracja państwowa
		2.2.3. Firmy: państwowe i prywatne
		2.2.4. Inne instytucje: prywatne, fundacje, itp.
		2.2.5. Osoby towarzyszące
2.3. Podróże dla rozwoju zawodowego		2.3.1. Podróże dla rozwoju zawodowego
2.4. Interesy		2.4.1. Przemysł i rolnictwo: urządzenia, remonty itp.
		2.4.2. Handel: zakupy, sprzedaż, rozpoznanie rynku itp.
		2.4.3. Turystyka: organizacja podróży turystycznych, rezerwowanie miejsc noclegowych i transportu, załogi statków i samolotów, piloci wycieczek i inne turystyczne grupy zawodowe
		2.4.4. Rekreacja i kultura: imprezy artystyczne, sportowe, religijne, filmowe, środki przekazu itp.
		2.4.5. Badania i nauczanie: wykłady, kursy, urlopy naukowe, inne
		2.4.6. Osoby towarzyszące
3. Inne cele turystyczne	3.1. Nauka	3.1.1. Języki
3.1.2. Inne
	3.2. Leczenie	3.2.1. Uzdrowiska, kurorty
3.2.2. Inne leczenie i kuracje
	3.3. Tranzyt	3.3.1. Tranzyt
	3.4. Różne	3.4.1. Sprawy rodzinne
3.4.2. Osoby towarzyszące
3.4.3. Inne

Załącznik 2

Schemat klasyfikacji krajów i regionów zalecany w statystyce turystyki

Afryka

1. Afryka północna: Algieria, Egipt, Libia, Maroko, Sudan, Tunezja.
2. Afryka zachodnia: Benin, Burkina Faso, Wyspy Zielonego Przylądka, Wybrzeże Kości Słoniowej, Gambia, Ghana, Gwinea, Gwinea-Bissau, Liberia, Mali, Mauretania, Niger, Nigeria, Wyspa św. Heleny, Senegal, Sierra Leone, Togo.
3. Afryka środkowa: Angola, Kamerun, Kongo, Gabon, Gwinea Równikowa, Republika Środkowoafrykańska, Wyspy św. Tomasza i Książęca, Czad, Zair.
4. Afryka wschodnia: Komory, Dżibuti, Etiopia, Kenia, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mozambik, Uganda, Tanzania, Reunion, Rwanda, Seszele, Somalia, Zambia, Zimbabwe.
5. Afryka południowa: RPA, Botswana, Lesotho, Namibia, Swaziland.

Ameryki

1. Ameryka Północna: Kanada, USA, Grenlandia, St. Pierre i Miquelon.
2. Ameryka Środkowa: Belize, Kostaryka, Salwador, Gwatemala, Honduras, Meksyk, Nikaragua, Panama.
3. Karaiby: Anguilla, Antigua i Barbuda, Aruba, Wyspy Bahama, Barbados, Bermudy, Bonaire, Kuba, Curaçao, Dominikana, Grenada, Gwadelupa, Haiti, Kajmany, Wyspy Dziewicze (USA), Wyspy Dziewicze (Bryt.), Wyspy Turks i Caicos, Wyspy Podwietrzne, Wyspy Zawietrzne, Jamajka, Martynika, Montserrat, Portoryko, Saba, Saint Christopher i Nevis, Saint-Eustache, St. Lucia, St. Martin, St. Vincent, Grenadyny, Trynidad i Tobago.
4. Ameryka Południowa: Argentyna, Boliwia, Brazylia, Chile, Kolumbia, Ekwador, Gujana, Gujana (fr.), Falklandy (Malwiny), Paragwaj, Peru, Surinam, Urugwaj, Wenezuela.

Azja

1. Azja wschodnia: Chiny, Hong-Kong, Japonia, Korea Południowa, Korea Północna, Makau, Mongolia, Taiwan.
2. Azja południowo-wschodnia: Brunei, Kambodża, Indonezja, Laos, Malezja, Myanmar, Filipiny, Singapur, Tajlandia, Timor Wschodni, Wietnam.
3. Azja południowa: Afganistan, Bangladesz, Bhutan, Indie, Iran, Malediwy, Nepal, Pakistan, Sri Lanka.

4. Azja zachodnia: Arabia Saudyjska, Bahrajn, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Irak, Izrael, Jordania, Kuwejt, Liban, Oman, Katar, Jemen, Syria.

Europa

1. Europa wschodnia: Bułgaria, Czecho-Słowacja, Estonia, Federacja Rosyjska, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Węgry.
2. Europa północna: Dania, Finlandia, Wyspa Man, Wyspy Normandzkie, Wyspy Feroe, Wyspy Svalbard i Jan Mayen, Irlandia, Islandia, Norwegia, Wielka Brytania, Szwecja.
3. Europa południowa: Albania, Andora, Cypr, Hiszpania, Gibraltary, Grecja, Włochy, Malta, Portugalia, San Marino, Watykan, Turcja, Jugosławia.
4. Europa zachodnia: Niemcy, Austria, Belgia, Francja, Lichtenstein, Luksemburg, Monako, Holandia, Szwajcaria.

Oceania

1. Australia i Nowa Zelandia.
2. Melanezja: Fidżi, Wyspa Norfolk, Nowa Kaledonia, Papua-Nowa Gwinea, Wanatu.
3. Mikronezja: Federalne Stany Mikronezji, Guam, Wyspa Johnston, Wyspy Canton i Enderbury, Wyspy Bożego Narodzenia (Australia), Wyspa Wake, Wyspy Kokosowe (Keeling), Wyspy Mariany Północne, Wyspy Marshalla, Wyspa Midway, Kiribati, Nauru, Palau.
4. Polinezja: Wyspa Pitcairn, Wyspa Cooka, Wyspy Wallis i Futuna, Niue, Polinezja franc., Samoa (amer.), Samoa (zachodnia), Tokelau, Tonga, Tuvalu.

Załącznik 3

Schemat podziału odwiedzających ze względu na środki transportu

Grupy główne	Grupy pośrednie	Grupy podstawowe
1. Komunikacja powietrzna	1.1. Loty regularne	1.1.1. Przedsiębiorstwa narodowe 1.1.2. Przedsiębiorstwa zagraniczne
	1.2. Loty czarterowe	1.2.1. Przedsiębiorstwa narodowe 1.2.2. Przedsiębiorstwa zagraniczne
	1.3. Inne	1.3.1. Samoloty prywatne 1.3.2. Taksówki powietrzne 1.3.3. Inne środki transportu lotniczego
2. Komunikacja wodna	2.1. Statki przewożące pasażerów odpłatnie	2.1.1. Linie pasażerskie 2.1.2. Promy 2.1.3. Statki wycieczkowe 2.1.4. Inne statki przewożące odpłatnie
	2.2. Jachty i inne statki prywatne	2.2.1. Jachty i inne statki prywatne 2.2.2. Okręty wojenne z wizytą kurtuazyjną
3. Komunikacja lądowa	3.1. Kolej	3.1.1. Pociągi z wagonami sypialnymi lub kuszetkami 3.1.2. Pociągi bez wagonów sypialnych lub kuszetek
	3.2. Autobusy i inne środki publicznego transportu drogowego	3.2.1. Regularne 3.2.2. Wynajmowane

**3.3. Samochody
pojazdy prywatne**

do 8 miejsc

**3.3.1. Taksówki i wynajmowane
z kierowcą**

**3.3.2. Wynajmowane pojazdy
bez kierowcy**

3.3.3. Pojazdy własne

**3.3.4. Pojazdy należące do krewnych
i znajomych oraz autostop**

**3.3.5. Karawany lub pojazdy
z przyczepami campingowymi**

**3.4. Inne środki
transportu
lądowego**

**3.4.1. Motocykle, motorowery itp.
(własne lub wynajęte)**

**3.4.2. Rowery, ciężarówki i inne
środki transportu lądowego
oraz podróżowanie pieszo**

Załącznik 4

Zarys klasyfikacji turystycznych obiektów noclegowych

Grupy główne	Grupy pośrednie
1. Hotele i inne obiekty hotelarskie	1.1. Hotele 1.2. Inne obiekty hotelarskie
2. Inne turystyczne obiekty noclegowe	2.1. Apartamentowce 2.2. Campingi, pola namiotowe 2.3. Obiekty turystyki socjalnej
3. Obiekty specjalnego przeznaczenia	3.1. Sanatoria itp. obiekty 3.2. Wakacyjne obozy pracy 3.3. Miejsca do spania w publicznych środkach transportu
4. Prywatne turystyczne miejsca noclegowe	4.1. Drugie domy 4.2. Pokoje wynajęte przy rodzinie 4.3. Mieszkania wynajęte od osób prywatnych bądź w agencjach 4.4. Zakwaterowanie w mieszkaniach krewnych i znajomych bez opłaty 4.5. Inne kwatery prywatne

1. Hotele i inne obiekty hotelarskie

1.1. Hotele

W skład tej grupy wchodzi hotele, motele, zajazdy, hotele nadmorskie, kluby oferujące miejsca noclegowe i podobne zakłady świadczące usługi hotelarskie.

1.2. Inne obiekty hotelarskie

W skład tej grupy wchodzi domy z pokojami do wynajęcia, pensjonaty, rezydencje dla turystów oraz podobne turystyczne obiekty noclegowe wyposażone w pokoje i prowadzące ograniczone usługi hotelarskie.

2. Inne zakłady komercyjne

Tę grupę stanowią takie obiekty, jak apartamentowce, campingi, pola namiotowe i obiekty turystyki socjalnej.

2.1. Apartamentowce

Ta grupa główna obejmuje zakłady zbiorowego zakwaterowania pod wspólnym zarządem, takie jak: hotele apartamentowe, osiedla domków lub bungalowów, prowadzące wynajem mieszkań oraz świadczące usługi hotelarskie w ograniczonym zakresie.

2.2. Pola namiotowe

Ta grupa główna to: urządzenia zbiorowego użytku znajdujące się na zamkniętym terenie przeznaczone dla namiotów, przyczep campingowych itp. W skład tej grupy wchodzi także przystanie dla łodzi. Wymienione obiekty mają jeden zarząd i świadczą ograniczone usługi hotelarskie.

2.3. Obiekty turystyki socjalnej

W skład tej grupy pośredniej wchodzi: hotele młodzieżowe, schroniska, ośrodki wypoczynkowe dla osób starszych, obiekty zakładowe, szkolne obiekty kolonijne i inne podobne obiekty pod jednym zarządem, zazwyczaj dotowane.

3. Obiekty specjalnego przeznaczenia

Ta podgrupa składa się z obiektów, które poza świadczeniem usług noclegowych pełnią inną funkcję. Są to: sanatoria i podobne obiekty, wakacyjne obozy pracy oraz miejsca do spania w publicznych środkach transportu.

3.1. Sanatoria

Ta grupa podstawowa składa się z obiektów świadczących usługi noclegowe i jednocześnie zajmujących się opieką zdrowotną i leczeniem. Są to: domy zdrojowe, sanatoria, domy dla rekonwalescentów, sanatoria geriatryczne, ośrodki odnowy biologicznej i podobne obiekty.

3.2. Wakacyjne obozy pracy

Ta grupa podstawowa to: obozy prowadzące zakwaterowanie dla osób pragnących aktywnie wypoczywać, np. zajmować się rolnictwem, pracami archeologicznymi, ekologicznymi, obozowiska i wsie letniskowe, obozy skautów, grotolazów, chaty i inne podobne obiekty.

3.3. Środki transportu publicznego

W tej grupie pośredniej znajdują się miejsca do spania w publicznych środkach transportu, a opłata związana z noclegiem jest ściśle związana z tymże rodzajem transportu. Najczęściej są to miejsca do spania w pociągach i na statkach.

3.4. Centra kongresowe

Do grupy tej należą obiekty oferujące noclegi, a zarazem przystosowane do odbywania tam kongresów, konferencji, kursów, szkolenia zawodowego, medytacji, zgromadzeń religijnych bądź spotkań młodzieży. Miejsca noclegowe są zwykle dostępne tylko dla uczestników wymienionych form aktywności, organizowanych w tych obiektach lub prowadzonych przez te obiekty.

4. Prywatne turystyczne miejsca noclegowe

4.1. Drugie domy

W skład tej grupy pośredniej wchodzi: drugie domy, apartamenty, wille, domy itp. używane podczas podróży turystycznej przez gości, którzy są członkami gospodarstwa domowego właściciela.

4.2. Pokoje wynajęte przy rodzinie

Ta grupa pośrednia różni się od innych kwater dla turystów tym, że turysta uczestniczy w życiu rodziny, która stale mieszka w tym mieszkaniu i opłaca komorne.

4.3. Mieszkania wynajęte od osób prywatnych bądź w agencjach

W skład tej grupy pośredniej wchodzi: apartamenty, wille, domy i inne mieszkania wynajęte bądź dzierżawione przez rodzinę, wykorzystywane czasowo jako turystyczny obiekt noclegowy.

4.4. Zakwaterowanie w mieszkaniach krewnych i znajomych bez opłaty

Ten rodzaj miejsc noclegowych charakteryzuje się tym, że turysta korzysta bez opłaty z całości lub części mieszkania udostępnionego mu przez rodzinę bądź przyjaciół.

4.5. Inne kwatery prywatne

Ta grupa nie stanowi integralnej części prywatnych turystycznych miejsc noclegowych, a w jej skład wchodzi takie rodzaje zakwaterowania, jak dzikie biwaki oraz cumowanie łodzi poza miejscami do tego przeznaczonymi.

Załącznik 5

Klasyfikacja dóbr i usług turystycznych

1. Wydatki związane z międzynarodowym transportem publicznym
 - 1.1. Płatności dla przedsiębiorstw mających siedziby w kraju, w którym są zbierane dane
 - 1.2. Płatności dla przedsiębiorstw zagranicznych
2. Wydatki związane z transportem krajowym
 - 2.1. Podróże międzymiastowe (od granicy lub punktu wyjazdu do miejsca przeznaczenia i odwrotnie) przy wykorzystaniu transportu publicznego
 - 2.2. Podróże lokalne publicznymi środkami transportu
 - 2.3. Podróże transportem prywatnym
3. Kupno prywatnego środka transportu
4. Wydatki związane z zakwaterowaniem (noclegiem)
 - 4.1. Zakwaterowanie z całkowitym lub częściowym wyżywieniem
 - 4.2. Zakwaterowanie w hotelach i innych obiektach hotelarskich
 - 4.3. Zakwaterowanie w wynajętych mieszkaniach
 - 4.4. Zakwaterowanie we własnym "drugim" domu (koszty utrzymania i konserwacji)
 - 4.5. Wydatki na dobra i usługi niezbędne przy korzystaniu z prywatnej kwatery (wynajętej, uzyskanej nieodpłatnie lub własnej)
5. Wydatki na żywność
 - 5.1. Żywność i napoje w hotelach i podobnych obiektach (wyłączone z kosztów noclegu)
 - 5.2. Żywność i napoje w restauracjach, kawiarniach i podobnych obiektach.
 - 5.3. Zakupy żywności i napojów (w sklepie, na targu)
6. Wydatki na zajęcia rekreacyjne, kulturalne, sportowe
 - 6.1. Krótkie wycieczki lokalne z miejsca zamieszkania (pobytu)
 - 6.2. Inne wydatki na rozrywkę, kulturę i uprawianie sportu
 - 6.3. Zakupy, naprawy i konserwacja własnego sprzętu turystycznego
7. Drobne zakupy oraz różne inne wydatki
 - 7.1. Drobne zakupy dóbr w celach konsumpcyjnych lub użytkowych
 - 7.2. Wiza, paszport oraz inne opłaty administracyjne
 - 7.3. Wydatki na zwykłe usługi w czasie trwania podróży bądź pobytu.

7542

